

Zakończenie

Kościół katolicki w Polsce wraz z zakończeniem II wojny światowej stanął przed poważnymi wyzwaniami i problemami. Był bowiem jedyną niezależną od państwa instytucją, która nie została podporządkowana władzy. Komuniści jednak od samego początku dążyli do wyeliminowania Kościoła ze sceny publicznej oraz zepchnięcia go do roli podległej sobie i w pełni kontrolowanej organizacji. Wzajemne stosunki regulowały odtąd akty normatywne wydawane jednostronnie przez państwo oraz podejmowane w praktyce działania. Drastyczne i niesprawiedliwe ograniczanie praw Kościoła katolickiego, duchownych oraz wiernych spowodowało wzrost napięć we wzajemnych relacjach, prowadząc do wzmożonych konfliktów i nieporozumień.

Hierarchowie kościelni zostali uznawani przez ideologię komunistyczną za największe zagrożenie dla panującego systemu. Wiązało się to z wielkim autorytetem, jakim cieszyli się wśród obywateli oraz ich niezłomną postawą w walce ze wszelkimi restrykcjami i ograniczeniami. Polityka wyznaniowa władz polegała na wprowadzaniu coraz dalej idących represji, polegających przede wszystkim na pozbawianiu Kościoła źródeł utrzymania, dostępu do mediów oraz cenzurze kazań i listów pasterskich. Kierownictwo PZPR postawiło sobie za cel laicyzację narodu oraz indoktrynację w duchu filozofii marksistowsko-leninowskiej tak, by skutecznie zwalczyć Kościół i pozbawić go jakiegokolwiek wpływu na Polaków.

W historii Kościoła katolickiego w powojennej rzeczywistości były także momenty, gdy wzajemne relacje ulegały, przynajmniej pozornej, poprawie. Miało to miejsce zwłaszcza wtedy, gdy następował wzrost niezadowolenia wśród obywateli, co groziło wybuchem zamieszek i kryzysem. Rządzący czynili wówczas ustępstwa na rzecz Kościoła, by duchowni uspokoili nastroje społeczne.

Przedstawiciele Kościoła również próbowali podejmować działania mające na celu normalizację stosunków i osiągnięcie porozumienia, także w tak trudnych okresach, jak rządy Bieruta. Służyć temu miała m.in. Komisja Wspólna Episkopatu i Rządu. Niemożliwym jednak okazało się zawarcie trwałego porozumienia z komunistami.

Wobec rzeczywistości Kościół starał się więc minimalizować straty i czynić komunistyczny reżim bardziej znośnym. Łagodził konfrontacje między przywódcami a narodem polskim rozdartym przez narzuconą dyktaturę. Występował w roli

pośrednika i mediatora. Stał na straży praw i wolności obywateli, wspierał ich aspiracje niepodległościowe w kraju pozbawionym wszelkich demokratycznych mechanizmów.

Wraz z upływem lat okazało się, że mimo wszelkich prób i kroków podejmowanych przez komunistów, duchowni poza krótkim okresem w latach 1953-1956 zachowali znaczącą niezależność. Próby unicestwienia hierarchii kościelnej oraz narzucenia doktryny komunistycznej okazały się nieskuteczne. Wiązało się to z wielką siłą wewnętrzną duchowieństwa, które pozostawało nieugięte wobec prześladowań władz oraz powszechnym przekonaniem o roli Kościoła jako gwaranta tożsamości narodowej.

Stosunki Kościoła katolickiego z komunistami można opisać jednym słowem – walka. Walka, która nie została rozpoczęta przez stronę kościelną i nigdy nie chciała być przez nią prowadzona. Walka, która toczyła się nie przeciwko państwu jako instytucji, ale przeciw światopoglądowi przez nie głoszonemu. Walka, która w sposób niezaprzeczalny została przez Kościół wygrana. A ostatecznym wydarzeniem to potwierdzającym była kluczowa rola w procesie upadku ustroju i rządów komunistycznych.

Problematyka relacji między państwem a Kościołem w okresie Polski Ludowej pozostaje jednym z trudniejszych, ale i najciekawszym zagadnieniem, które pomimo wielu publikacji wciąż jest ujawnione w niewielkim zakresie. Nie sposób jednak zapomnieć o wielkim znaczeniu, jakie Kościół katolicki odgrywał w komunistycznym kraju. Ofiary w księżach, zaciekłość działań oraz wielka mądrość duchownych przyczyniły się do zwalczania totalitarnego zniewolenia i przetrwania udręczonego Kościoła. Potwierdziło to, że wiara jest nieodłącznym elementem ludzkiej egzystencji, a katolicyzm jest wpisany w polskość i potrafi przetrwać najcięższe próby.